

АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

©2021 ЖОСАН Г. В.

УДК 005:502.131
JEL: D79; D81; M11; M19

Жосан Г. В. Адаптивний менеджмент і сталий розвиток: взаємозв'язок понять у контексті управління діяльністю підприємства в умовах невизначеності

Цілями статті є: дослідження визначення понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток»; проведення аналізу даних понять; виділення ключових слів, що розкривають сутність понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток»; встановлення зв'язку між ними в контексті управління діяльністю підприємства в умовах невизначеності. Для більш чіткого розуміння сутності понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток» автором був застосований метод морфологічного аналізу та проведено морфологічну класифікацію даних понять. Встановлено, що при визначенні поняття «адаптивність» вчені використовують такі ключові слова, як властивість, реакція, здатність, характеристика й умова, процес пристосування до змін. Поняття «адаптивність», по суті, прирівнюється (до повного отожднення) до поняття «адаптація». Щодо понять «стійкість»/«розвиток» з'ясовано, що стійкість розвитку підприємства забезпечується на основі врахування впливу зовнішнього середовища та вдосконалення господарювання всередині підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності та безперервного розвитку. Для кожного підприємства важливо не просто зберегти стійкість, але і прагнути до стану сталого розвитку. З метою встановлення зв'язку між поняттями використано метод карти понять, яку побудовано, використовуючи поняття, ключові слова до них і визначення в межах даних ключових слів. Встановлено, що ключові слова всіх чотирьох категорій пов'язані між собою. Для встановлення найбільш часто вживаних слів у контексті даних понять автором застосовано семантичний аналіз та «хмару частотності» слів. Отримані результати підтверджують проведений автором аналіз понять і визначені ключові слова для категорій «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток».

Ключові слова: адаптація, адаптивність, стійкість, розвиток, підприємство, COVID-19, пандемія, умови невизначеності.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-179-187>

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 33.

Жосан Ганна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій, Херсонський державний аграрно-економічний університет (вул. Стрітенська, 23, Херсон, 73006, Україна)

E-mail: enn89@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3577-6701>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2423892/hanna-zhosan/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57197718245>

UDC 005:502.131
JEL: D79; D81; M11; M19

Zhosan H. V. Adaptive Management and Sustainable Development: The Relationship of Concepts in the Context of Enterprise Management in Conditions of Uncertainty

The objectives of the article are: study of the definitions of concepts of «adaptation»/«adaptability» and «sustainability»/«development»; analysis of these concepts; allocation of the keywords that disclose the essence of the concepts of «adaptation»/«adaptability» and «sustainability»/«development»; establishing a connection between them in the context of enterprise management in conditions of uncertainty. For a clearer understanding of the essence of the concepts of «adaptation»/«adaptability» and «sustainability»/«development», the author used the method of morphological analysis and carried out a morphological classification of these concepts. It is determined that when defining the concept of «adaptability», scholars use such keywords as property, reaction, ability, characteristics and condition, the process of adaptation to changes. The concept of «adaptability», in fact, equates (up to complete identifying) to the concept of «adaptation». Regarding the concepts of «sustainability»/«development», it is determined that the sustainability of enterprise development is ensured on the basis of taking into account the influence of the external environment and improving management within the enterprise in order to increase the efficiency of its activities and continuous development. For each enterprise, it is important not only to maintain resilience, but also to strive for a state of sustainable development. In order to establish a relationship between concepts, the concept map method was used, which was constructed using concepts, keywords to them and definitions within keyword data. It is established that the keywords of all four categories are interrelated. To determine the most commonly used words in the context of these concepts, the author used semantic analysis and the «frequency cloud» of words. The obtained results confirm both the carried out analysis of concepts and the defined keywords for categories of «adaptation»/«adaptability» and «sustainability»/«development».

Keywords: adaptation, adaptability, sustainability, development, enterprise, COVID-19, pandemic, conditions of uncertainty.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 33.

Zhosan Hanna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Information Technology, Kherson State Agrarian and Economic University (23 Stritenska Str., Kherson, 73006, Ukraine)

E-mail: enn89@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3577-6701>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2423892/hanna-zhosan/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57197718245>

Сучасні соціально-економічні відносини характеризуються прискоренням ринкових змін, які потребують відповідних вимог до більшості суб'єктів господарювання, а саме: підприємств, організацій і установ різних галузей, форм власності, організаційно-правових форм і розмірів. Це результат загострення геополітичних, соціально-економічних та інших видів ризику, зміни технологічних укладів і т. ін. Варіативність процесів зовнішнього середовища підвищує рівень невизначеності та сприяє виникненню загроз різної природи та характеру. Для більшості суб'єктів господарювання ці процеси є досить складними, багато з них виявилися не в змозі протистояти негативному впливу зовнішнього середовища. Так, наприклад, значний вплив на діяльність підприємств малого та середнього бізнесу справила пандемія COVID-19, що стало причиною порушення рівноваги внутрішнього середовища багатьох суб'єктів господарювання.

За таких умов виживання стабільне функціонування та подальший розвиток багатьох суб'єктів господарювання визначається їх здатністю правильно оцінювати зміни зовнішнього середовища, що відбуваються, відслідковувати можливі відхилення, своєчасно реагувати та пристосовуватися відповідно до змін зовнішнього середовища та їх наслідків, що виникають у внутрішньому середовищі підприємства. Перераховані явища та процеси пов'язані з такими економічними поняттями, як адаптивність, адаптація, стійкість і розвиток, дослідження яких у сучасних умовах є досить актуальним.

Питання адаптації вивчалися вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них: І. Морочковська, О. Пастухова, Г. Ханалієв, А. Максимович, К. Чуйко, Є. Чиженькова, В. Казначеев, В. Стасюк, М. Будник, Й. Шумпетер, Р. Нельсон, Р. Акофф, Т. Веблен та інші. Роботи цих авторів пов'язані з різними об'єктами дослідження – адаптивність та адаптація вивчалися на рівні економіки держави, регіону, діяльності підприємства та навіть окремих процесів внутрішнього середовища підприємства (адаптивність і адаптація системи управління діяльністю підприємства, кадрового потенціалу підприємства тощо). Поняття «адаптивність» і «адаптація» тісно взаємопов'язані між собою, що підтверджується дослідженнями вітчизняних і зарубіжних учених, які ці поняття розглядають у контексті один одного. Такий взаємозв'язок став причиною виникнення неточностей у трактуванні понять «адаптивність» і «адаптація» та їх отождолення один з одним.

Поняття «стійкість розвитку підприємства» досліджувалося такими вченими-економістами, як: С. Ожегов, С. Дятлов, М. Тодаро, Н. Кучерова, О. Зеткіна, Н. Псарєва, Н. Кульбака, В. Баутин, А. Черникова, А. Акимов. Але історія розвитку світової економіки показує, що фінансові та господарські кризи настають майже завжди раптово, застигаючи зенацька уряд,

малий, середній і великий бізнес. З необхідністю пошуку та застосування нових методів управління в умовах кризи сьогодні зіштовхнулася практично кожна компанія світу. Необхідно знайти адекватне й ефективне рішення, яке дозволить різко знизити витрати та ймовірність банкрутства, при цьому зберегти умови для швидкого відновлення в посткризовий період.

Мета статті – дослідити визначення понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток»; провести аналіз даних понять; виділити ключові слова, що розкривають сутність понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток»; установити зв'язок між ними в контексті управління діяльністю підприємства в умовах невизначеності.

У формуванні своєї сутності поняття «адаптація» пройшло певний розвиток. Від самого початку адаптацію розуміли як ступінь залучення підприємств у ринкові форми господарювання [10; 11]. Формування цього підходу пояснювалося початком розвитку в державі ринкової економіки. У зв'язку з цим адаптація характеризувалася зміною форм власності, освоєнням нових ринків збуту, виробництвом конкурентоспроможної продукції, оптимізацією кількості персоналу, прагненням до максимізації прибутку тощо. Але з часом таке розуміння адаптації втратило свою актуальність, тому що підприємства вже були залучені в ринкову систему господарювання.

Відповідно до наступного підходу адаптація стала розумітися як «виживання» [10; 12]. Таке розуміння пояснюється зміною ролі держави в господарській діяльності підприємств. У зв'язку з тим, що держава вже не була головним інвестором і споживачем продукції, стався різкий спад виробництва. Це змусило підприємства забути про розвиток і зосередитися на збереженні своїх позицій і на виживанні. Однак також, як і залучення підприємств у ринкові форми господарювання, так і період виживання підприємств були тимчасовими процесами. Тому і це розуміння адаптації згодом стало неактуальним.

Адаптація в рамках ще одного підходу носить загальний характер і розуміється як ступінь освоєння нових способів господарсько-фінансової діяльності підприємства в нових умовах зовнішнього середовища [10].

У межах системного підходу адаптація розглядається як певним чином упорядкована система змін, внесених у внутрішні системи діяльності підприємства, розробка та реалізація яких забезпечує ефективність діяльності підприємства в нових умовах [10; 13]. Система адаптації розглядається як сукупність змін, що вносяться до стратегії розвитку підприємства та в його взаємопов'язані між собою внутрішні системи з метою забезпечення відповідності стратегії підприємства та стану його внутрішніх систем стану зовнішнього середовища. Дослідження в цих напрямках проводилися такими вченими, як Л. фон Берталанфі, А. Богданов, А. Берг, Р. Джонсон, Дж. Ван Гіт.

Для більш чіткого розуміння сутності понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток» автором був застосований метод морфологічного аналізу та проведено морфологічну класифікацію даних понять (табл. 1, табл. 2).

Здатність підприємства до адаптації проявляється через адаптивність його діяльності. Як і поняття «адаптація», термін «адаптивність» набув популярності в різних сферах науки, в кожній з яких розглядається з різних наукових точок зору. У науко-

Таблиця 1

Морфологічна класифікація сутності понять «адаптація»/«адаптивність»

Поняття	Ключове слово	Визначення в межах ключового слова	Конкретизація поняття	Автор(-и) / Джерело	
1	2	3	4	5	
Адаптація	Механізм	Функціонування	здатність особи (групи) успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення	Г. І. Ханалієв [3]	
		Економічне та соціальне регулювання	дозволяє системі зберігати (змінювати) спрямування та темп розвитку незалежно від зовнішніх факторів	Г. І. Ханалієв [3]	
	Зсув	Функції, форми (структури)	щодо існування в певній сфері	Encyclopedia Americana [10]	
	Процес	Зміни		параметрів, структур і властивостей системи у відповідь на дії зовнішніх і внутрішніх факторів	Т. Т. Ластаєв, А. А. Кайгородцев [11]
				діяльності підприємства	А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко [9]
		Пристосування		параметрів господарюючих суб'єктів до невизначених умов навколишнього середовища	Є. В. Чиженькова [6]
				до умов місця існування, які все більшою мірою створює людина в результаті перетворення природи	В. П. Казначеев, В. П. Лозовой [7]
			організаційно економічних і соціально-економічних відносин	І. А. Питайкіна [12]	
			системи до нових умов існування або діяльності	В. М. Ячменьова [13]	
	Пристосування	Економічних систем і їх окремих суб'єктів, робітників	до постійно змінюваних умов довкілля праці, обміну, життя	Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, О. Б. Стародубцева [14]	
Здібність	Виявляти	цілеспрямовану поведінку	В. І. Данилов-Даніліян [15]		
Якісні ознаки	Забезпечення	виживання та видозміни	О. О. Пастухова [2]		
Адаптивність	Властивість	Пристосування	до внутрішньофірмових і макроекономічних змін	К. С. Чуйко [5]	
		Цілеспрямована зміна	параметрів, структури і функцій системи	А. А. Мадих [16]	
	Реакція	На зміни	факторів зовнішнього середовища за рахунок перебудови зв'язків і відносин між суб'єктами	І. В. Максимчук [17]	

1	2	3	4	5
	Здібність	Пристосовуватися	до поточних змін навколишнього середовища, перебудувати елементи та взаємозв'язки між ними відповідно до трансформації зовнішнього середовища та внутрішніх перетворень	А. П. Максимович [4]
			до змін середовища	І. М. Морочковська [1]
			до різних умов навколишнього середовища	Г. М. Фомін [18]
			до змін умов зовнішнього оточення та внутрішнього середовища	І. С. Минко, Л. К. Шаміна [19]
			до умов зовнішнього середовища	Т. Т. Ластаєв, А. А. Кайгородцев [11]
	Змінювати	Відповідати	на зміни зовнішнього середовища	А. К. Sethi, S. P. Sethi [21]
			параметри свого стану та структуру	І. Ю. Ладико, В. Г. Сумцов [22]
	Характеристика	Здібності	форму та можливість переходу від одного стану до іншого	В. П. Казначєєв, В. П. Лозовой [7]
			системи до самозбереження, пристосування, структурної перебудови, перетворення в умовах нестабільності	В. М. Ячменьова [13]
	Умова	Реакції	підприємства на стабільність і повільні зміни зовнішнього середовища	І. Ю. Ладико, В. Г. Сумцов [22]
			Роботи підприємства	відображає можливість підприємства до перерозподілу ресурсів
			Забезпечення стійкості діяльності	адаптивність як гнучкість, пристосованість підприємств до зміни умов роботи

Джерело: систематизовано автором.

вих працях поняття «адаптивність» з'явилося як характеристика, яка використовувалася в описі живих організмів в біології, психології, соціології тощо. Так, у психології адаптивність виражається в узгодженості цілей і результатів. З точки зору психофізіології «адаптивність – це здатність людини здійснювати адаптаційні перебудови, пристосовуватися до мінливих умов і характеру діяльності; витривалість, висока працездатність і стійкість до різних факторів зовнішнього середовища» [20]. У педагогічній літературі під поняттям «адаптивність» визначається «здатність викладача і навчального закладу в цілому пристосовувати свою діяльність до особливостей учнів»

[20]. У зарубіжних джерелах поняття адаптивність (*adaptability*) досить часто ототожнюється з гнучкістю (*flexibility*), упередженістю (*anticipation*), здатністю до швидкого переналагодування (*agility*).

На сьогоднішній день поняття «адаптивність», як і «адаптація» використовуються в різних галузях і застосовуються для характеристики економічних, технічних і соціальних систем. Поняття використовується не тільки в природних, а й у технічних і суспільних науках, що свідчить про його загальнонауковий статус.

При визначенні поняття «адаптивність» (див. табл. 1) вчені використовують такі ключові слова, як властивість, реакція, здатність, характеристика

й умова, процес пристосування до змін. Найчастіше зустрічається в трактуванні поняття «адаптивність», яке, по суті, прирівнюється (до повного ототожнення) до поняття «адаптація».

Що стосується понять «стійкість»/«розвиток» (див. табл. 2), слід зазначити, що стійкість розвитку підприємства забезпечується на основі врахування впливу зовнішнього середовища та вдосконалення господарювання всередині підприємства з метою

підвищення ефективності його діяльності та безперервного розвитку. Для кожного підприємства важливо не просто зберегти стійкість, але і прагнути до стану сталого розвитку.

При визначенні поняття «стійкість» вчені використовують такі ключові слова, як здібність, використання, стан, а для поняття «розвиток» – процес, якість, стадія, стан. Останнє найчастіше зустрічається в трактуванні обох понять.

Таблиця 2

Морфологічна класифікація сутності понять «стійкість»/«розвиток»

Поняття	Ключове слово	Визначення в межах ключового слова	Конкретизація поняття	Автор(-и) / Джерело
Розвиток	Процес	Зміна	Процес закономірної зміни, перехід з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого	С. І. Ожегов, Н. Ю. Шведова [29]
		Реорганізація (переорієнтація)	Багатомірний процес, що включає реорганізацію та переорієнтацію всієї системи	С. О. Дятлов [26]
	Якість	Зміна	Закономірна якісна зміна об'єктів, що характеризується як незворотня та спрямована	С. І. Ожегов, Н. Ю. Шведова [29]
	Стадія	Зростання	Серія послідовних стадій економічного зростання	М. П. Тодаро [31]
	Стан	Зміни	Поступова динамічна зміна стану системи	М. О. Кульбака [28]
Стойкість	Здібність	Протистояння	Здібність протистояти загрозі банкрутства	О. В. Зеткіна [26]
		Підтримання	Здібність підтримувати рівень прибутку на заданому рівні	Н. Ю. Псарєва [30]
		Рівновага	Рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість та умови для розширеного відтворення стійкого економічного зростання в довгостроковій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів	М. О. Кульбака [28]
	Використання	Потенціал	Функціональне використання всього виробничого потенціалу, який дозволяє забезпечити прибутковість, а також розвивати виробництво, модернізувати матеріально-технічну базу, покращувати соціальний клімат у трудовому колективі, успішно адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища	В. М. Баутин, А. А. Чернікова [25]
Стан	Збалансованість	Здібність повертатися в стан рівноваги за рахунок власних або запозичених ресурсів	А. А. Акімов, Г. С. Гамідов, В. Г. Колосов [24]	

Джерело: систематизовано автором.

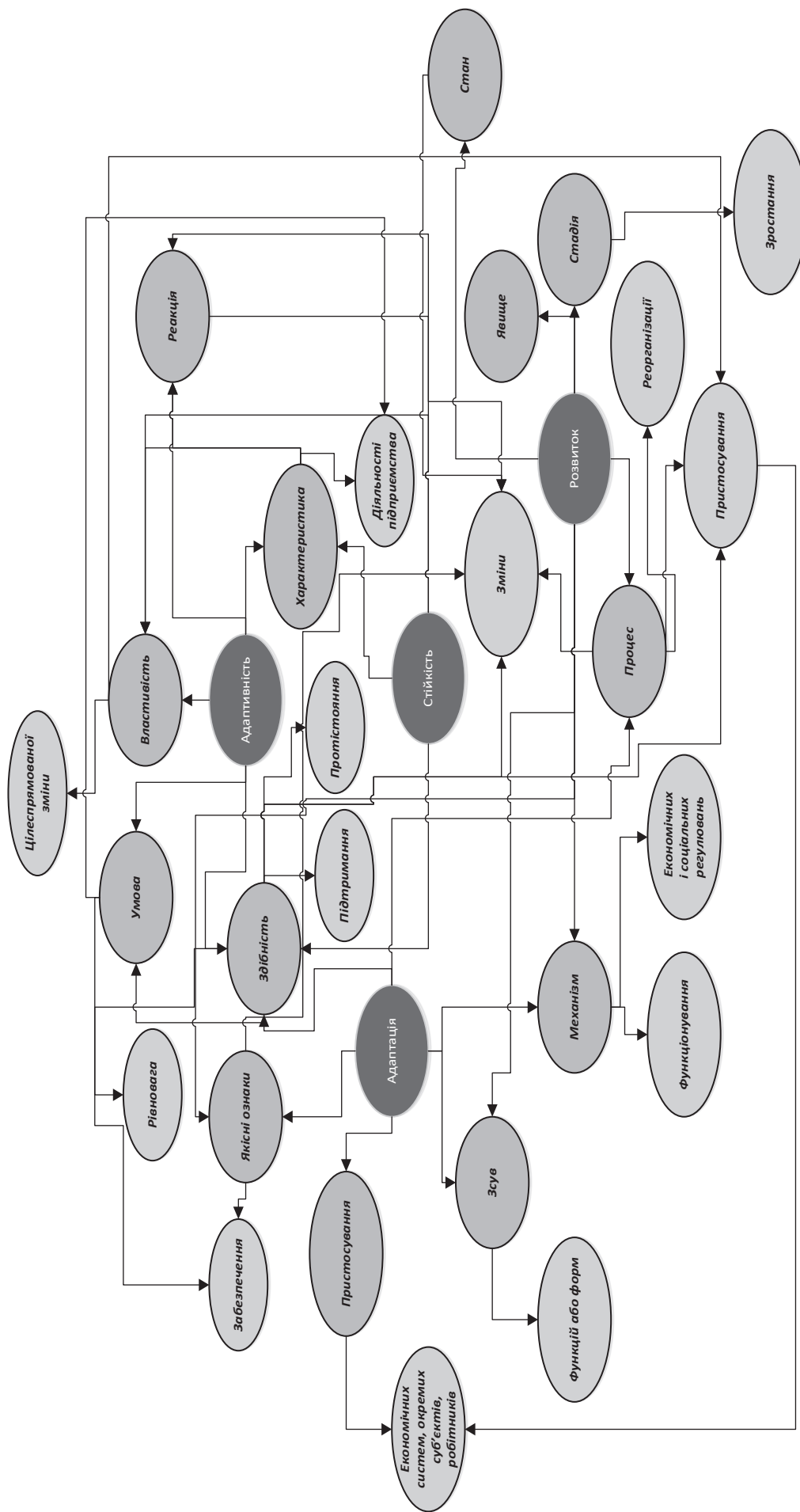

Рис. 1. Карта понять «адаптація»/«адаптивність» та «стійкість»/«розвиток»

Джерело: авторська розробка.

9. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко О. М. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография. Киев : Либра, 2003. 280 с.
10. Encyclopedia Americana. Vol. 1. N–Y, 1963.
11. Ластаев Т. Т., Кайгородцев А. А. Механизм агропродовольственной интеграции. *Вестник КАСУ*. 2006. № 4. С. 10–12.
12. Питайкина И. А. Закономерности развития государственных унитарных предприятий России в рыночной экономике : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01. Пенза, 2006. 198 с.
13. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : монографія. Сімферополь : Доля, 2007. 384 с.
14. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М. : Инфра-М, 2006. 564 с.
15. Экономико-математический энциклопедический словарь / гл. ред. Данилов-Данильян В. И. М. : ИНФРА-М, 2003. 688 с.
16. Мадих А. А. Моделі і методи управління загальносистемними характеристиками адаптивних виробничо-економічних систем : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.03.02. Донецьк, 2006. 21 с.
17. Максимчук И. В. Управление рисками как фактор повышения инвестиционной адаптивности строительного комплекса : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Волгоград, 2006. 208 с.
18. Фомин Г. Н. Основы экономической теории : учебник. М. : Русская Деловая Литература, 1999. 464 с.
19. Минко И. С., Шамина Л. К. Адаптивность и инновации в экономических системах. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент»*. 2011. Вып. 1. URL: <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/6592.pdf>
20. Алексеев С. Б. Формування адаптивного управління підприємствами вугільного машинобудування : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01. Донецьк, 2003. 20 с.
21. Sethi A. K., Sethi S. P. Flexibiliti in Manufacturing: A Survey. *The International Journal of Flexible Manufacturing Systems*. 1990. No. 2. P. 289–328. DOI:10.1007/BF00186471
22. Ладико І. Ю., Сумцов В. Г. Загальний менеджмент: навч. посіб. Луганськ : Вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2004. 282 с.
23. Клочков В. В., Сазонов Д. И. Методы анализа адаптивности производственных программ и организационных структур предприятий (на примере воздушного транспорта и авиастроения). *Экономика и математические методы*. 2007. Т. 43. № 2. С. 44–56.
24. Акимов А. А., Гамидов Г. С., Колосов В. Г. Инновационно-инжиниринговые задачи структурной перестройки экономики. СПб., 1997. 261 с.
25. Баутин В. М., Черникова А. А. Экономическая устойчивость и доходность предприятий молочной промышленности. Воронеж, 2002. 202 с.
26. Дятлов С. А. Основы концепции устойчивого развития : учебное пособие. М. : Инфра-М, 2017. 185 с.
27. Зеткина О. В. Об управлении устойчивостью предприятия. М. : Аудит, ЮНИТИ, 2003. 134 с.
28. Кульбака Н. А. Сущность и факторы экономической устойчивости предприятия. URL: <https://uchebilka.ru/ekonomika/1593/index.html>.
29. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М. : Темп, 2013. 944 с.
30. Псарева Н. Ю. Обеспечение устойчивого развития предприятия. *Экономика строительства*. 1995. № 5. С. 9–17.
31. Тодаро М. П. Экономическое развитие : учебник / пер. с англ. М. : ЮНИТИ, 1997. 667 с.
32. Зайцева О. І., Жосан Г. В., Бетіна В. О. Стратегічна адаптація підприємства й аналіз методичних підходів до її оцінки в контексті інтеграції України до Європейського Союзу. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 348–353. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-3_0-pages-348_353.pdf
33. Зайцева О. І., Жосан Г. В. Впровадження соціально-етичного маркетингу в систему адаптивного управління підприємствами в умовах усвідомлення споживання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 1. С. 74–78. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1\(51\).74-78](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1(51).74-78)

REFERENCES

- Akimov, A. A., Gamidov, G. S., and Kolosov, V. G. *Innovationno-inzhiniringovyye zadachi strukturnoy perestroyki ekonomiki* [Innovation and Engineering Tasks of Economic Restructuring]. St. Petersburg, 1997.
- Alieksieiev, S. B. "Formuvannya adaptivnoho upravlinnia pidpriemstvamy vuhilnoho mashynobuduvannia" [Formation of Adaptive Management of Coal Engineering Enterprises]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.01, 2003*.
- Bautin, V. M., and Chernikova, A. A. *Ekonomicheskaya ustoychivost i dokhodnost predpriyatiy molochnoy promyshlennosti* [Economic Sustainability and Profitability of Dairy Enterprises]. Voronezh, 2002.
- Budnyk, M. M. "Adaptatsiia promyslovykh pidpriemstv do rynkovykh umov hospodariuvannia" [Adaptation of Industrial Enterprises to Market Conditions]: *dys. ... kand. ekon. nauk 08.06.01, 2002*.
- Chizhenkova, Ye. V. "Formirovaniye ekonomicheskogo mekhanizma adaptatsii khozyaystvuyushchego subekta k rynochnoy srede" [Formation of an Economic Mechanism for Adapting a Business Entity to a Market Environment]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01, 2006*.
- Chuyko, K. S. "Formirovaniye adaptivnosti firmy v usloviyakh uskoreniya rynochnykh izmeneniy" [Formation of the Firm's Adaptability in the Face of Accelerating Market Changes]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01, 2007*.
- Dyatlov, S. A. *Osnovy kontseptsii ustoychivogo razvitiya* [Foundations of the Concept of Sustainable Development]. Moscow: Infra-M, 2017.
- Ekonomiko-matematicheskii entsiklopedicheskii slovar* [Economic and Mathematical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: INFRA-M, 2003.
- Encyclopedia Americana*, vol. 1. New York, 1963.
- Fomin, G. N. *Osnovy ekonomicheskoy teorii* [Basics of Economic Theory]. Moscow: Russkaya Delovaya Literatura, 1999.

- Kaznachev, V. P., and Lozovoy, V. P. "Nekotoryye mediko-biologicheskiye voprosy adaptatsii cheloveka" [Some Biomedical Issues of Human Adaptation]. In *Mediko-biologicheskiye problemy adaptatsii naseleniya v usloviyakh Kraynego Severa*, 3-13. Novosibirsk, 1974.
- Khanaliyev, G. I. "Razvitiye sistemy upravleniya adaptatsiyei predpriyatiy avtomobilnogo transporta v usloviyakh izmenyayushchey ekonomicheskoy sredy : na materialakh Chechenskoy Respubliki" [Development of a Management System for the Adaptation of Road Transport Enterprises in a Changing Economic Environment: On the Materials of the Chechen Republic]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05*, 2006.
- Klochkov, V. V., and Sazonov, D. I. "Metody analiza adaptivnosti proizvodstvennykh programm i organizatsionnykh struktur predpriyatiy (na primere vozdušno-go transporta i aviastroeniya)" [Methods for Analyzing the Adaptability of Production Programs and Organizational Structures of Enterprises (On the Example of air Transport and Aircraft Construction)]. *Ekonomika i matematicheskiye metody*, vol. 43, no. 2 (2007): 44-56.
- Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., and Lyashenko, O. M. *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: sushchnost i mekhanizm obespecheniya* [Economic Security of the Enterprise: The Essence and Mechanism of Support]. Kyiv: Libra, 2003.
- Kulbaka, N. A. "Sushchnost i faktory ekonomicheskoy ustoychivosti predpriyatiya" [The Essence and Factors of the Economic Stability of the Enterprise]. <https://uchebilka.ru/ekonomika/1593/index.html>
- Ladyko, I. Yu., and Sumtsov, V. H. *Zahalnyi menedzhment* [General Management]. Luhansk: Vyd-vo Skhidnoukrainskoho natsionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dalia, 2004.
- Lastayev, T. T., and Kaygorodtsev, A. A. "Mekhanizm agropromyshlennoy integratsii" [Agro-industrial Integration Mechanism]. *Vestnik KASU*, no. 4 (2006): 10-12.
- Madykh, A. A. "Modeli i metody upravlinnia zahalnosystemnykh kharakterystykamy adaptivnykh vyrobnycho-ekonomichnykh system" [Models and Methods of Management of System-wide Characteristics of Adaptive Production and Economic Systems]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.03.02*, 2006.
- Maksimchuk, I. V. "Upravleniye riskami kak faktor povysheniya investitsionnoy adaptivnosti stroitel'nogo kompleksa" [Risk Management as a Factor in Increasing the Investment Adaptability of the Construction Complex]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05*, 2006.
- Maksimovich, A. P. "Programmy povysheniya adaptivnosti ekonomicheskoy struktury munitsipalnogo obrazovaniya" [Programs for Increasing the Adaptability of the Economic Structure of the Municipality]. In: *Dni nauki*, vol. 2. Ozersk, 2004. 46-47.
- Minko, I. S., and Shamina, L. K. "Adaptivnost i innovatsii v ekonomicheskikh sistemakh" [Adaptability and Innovation in Economic Systems]. *Nauchnyy zhurnal NIU ITMO. Seriya «Ekonomika i ekologicheskii menedzhment»*, is. 1 (2011). <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/6592.pdf>
- Morochkovskaya, I. N. "Upravleniye protsessami adaptatsii predprinimatelskoy struktury k rynochnym usloviyam" [Management of the Processes of Adaptation of the Entrepreneurial Structure to Market Conditions]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05*, 2007.
- Ozhegov, S. I., and Shvedova, N. Yu. *Tolkovyy slovar russkogo yazyka* [Explanatory Dictionary of the Russian Language]. Moscow: Temp, 2013.
- Pastukhova, Ye. A. "Adaptatsiya ekonomicheskoy sistemy k izmeneniyam sredy" [Adaptation of the Economic System to Environmental Changes]. *Sovremennyye naukoemkiye tekhnologii*, no. 5 (2006): 77-80. <http://www.rae.ru/snt/pdf/2006/5/55.pdf>
- Pitaykina, I. A. "Zakonomernosti razvitiya gosudarstvennykh unitarnykh predpriyatiy Rossii v rynochnoy ekonomike" [Regularities of the Development of State Unitary Enterprises in Russia in a Market Economy]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01*, 2006.
- Psaveva, N. Yu. "Obespecheniye ustoychivogo razvitiya predpriyatiya" [Ensuring Sustainable Development of the Enterprise]. *Ekonomika stroitelstva*, no. 5 (1995): 9-17.
- Rayzberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., and Starodubtseva, Ye. B. *Sovremennyy ekonomicheskii slovar* [Modern Economic Dictionary]. Moscow: Infra-M, 2006.
- Sethi, A. K., and Sethi, S. P. "Flexibiliti in Manufacturing: A Survey". *The International Journal of Flexible Manufacturing Systems*, no. 2 (1990): 289-328. DOI:10.1007/BF00186471
- Todaro, M. P. *Ekonomicheskoye razvitiye* [Economic Development]. Moscow: YuNITI, 1997.
- Yachmenyova, V. M. *Identifikatsiya stiičnosti diialnosti promyslovykh pidpriemstv* [Identification of Sustainability of Industrial Enterprises]. Simferopol: Dolia, 2007.
- Zaitseva, O. I., and Zhosan, H. V. "Vprovadzhenia sotsialno-etychnoho marketynhu v systemu adaptivnoho upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh usvidomlenia spozhyvannia" [Introduction of Social and Ethical Marketing in the System of Adaptive Management of Enterprises in Terms of Consumer Awareness]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 1 (2018): 74-78. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1\(51\).74-78](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1(51).74-78)
- Zaitseva, O. I., Zhosan, H. V., and Betina, V. O. "Stratehichna adaptatsiya pidpriemstva i analiz metodychnykh pidkhodiv do yii otsinky v konteksti intehtatsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu" [The Strategic Adaptation of Enterprise and Analysis of Methodical Approaches to its Evaluation in the Context of Ukraine's Integration into the European Union]. *Biznes Inform*, no. 3 (2018): 348-353. http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-3_0-pages-348_353.pdf
- Zetkina, O. V. *Ob upravlenii ustoychivostyu predpriyatiya* [About Enterprise Sustainability Management]. Moscow: Audit; YuNITI, 2003.